

Företagarna och trygghetssystemen

Företagandet kommer att ha en central betydelse för att möta dagens och framtidens samhällsutmaningar. Tekniska och miljömässiga framsteg drivs ofta fram av entreprenöriella initiativ. Det är därför avgörande att människor vågar ta steget och försöka förverkliga sina affärsidéer. En viktig faktor för att få fler att satsa på företagande är att det finns ett skyddsnet i de fall något oväntat händer.

Sverige har ett relativt generöst socialförsäkringssystem som ger ekonomiskt stöd vid till exempel sjukdom eller arbetslöshet. Samtidigt är systemet baserat på att alla är anställda har jämna inkomster och därmed kan få en förutbestämd andel av sin månadslön då de av någon anledning inte kan arbeta. Företagare som har varierande inkomster och oreglerade arbetstider har haft svårare att passa in i systemet. I Sverige har därför regelverket för företagare i socialförsäkringarna förändrats vid flera tillfällen. Frågan är hur systemet fungerar nu? I denna rapport redovisar vi resultaten från en undersökning bland 1 000 företagare som genomförts av Sifo Kantar på uppdrag av Swedbank och sparbankerna. Företagarna ger här sin syn på tryggheten om de blir föräldrar, när de själva eller deras barn blir sjuka och när de blir arbetslösa. Svaren jämförs sedan med hur anställda svarat i en undersökning som genomförts av Försäkringskassan.

Vikten av ett fungerande skyddsnet för företagare

Valet att bli företagare handlar ofta om en avvägning mellan risk och avkastning i en vid mening. Riskerna och avkastningen handlar inte bara om ekonomi. I den positiva vågskålen kan det till exempel finnas möjligheten att förverkliga en idé, att bestämma sina egna arbetstider och att själv styra sitt arbete. Det finns även risker som inte kan mätas i ekonomiska termer. En konkurs kan till exempel vara stigmatiserande.

Det går ändå inte att komma ifrån att de ekonomiska konsekvenserna av valet att bli företagare har stor betydelse. En person som lämnar en trygg anställning måste överväga vad som händer om företaget inte blir tillräckligt lönsamt eller om hen blir sjuk. Bland annat finns det studier som visar att lagstiftningen vid insolvens har stor betydelse för viljan att starta företag.¹ I Sverige uppger 35 procent av befolkningen att risken för att misslyckas hindrar dem från att starta företag. Det är en något lägre andel än EU-genomsnittet, men över Norden och USA²

Det kan vara förvånande att risken för att misslyckas avskräcker fler potentiella företagare i Sverige än i USA. Det svenska socialförsäkringssystemet är mer generöst än det amerikanska. Det gäller även företagare. Men samtidigt är det inte den absoluta nivån på skyddet i socialförsäkringarna som alltid är avgörande vid valet att bli företagare. Minst lika viktigt är om tryggheten vid en anställning upplevs som betydligt större.

¹ Se till exempel Eberhart, R. & Easley, C. E. & Eisenhardt, K. M. (2013), Failure is an Option: Failure Barriers and New Firm Performance, 2013.

² Braunerhjelm, Pontus, Holmquist, Carin, Larsson, Johan och Skoogberg Ylva (2016), Entreprenörskap i Sverige – nationell rapport, Entreprenörskapsforum, Stockholm.

Trygghetssystem för företagare har diskuterats under en lång period. Det har bland annat konstaterats att företagarna får betydligt mindre tillbaka i relation till vad de betalar in till trygghetssystemen.³ Företagare är också överrepresenterade bland fattigpensionärer.⁴

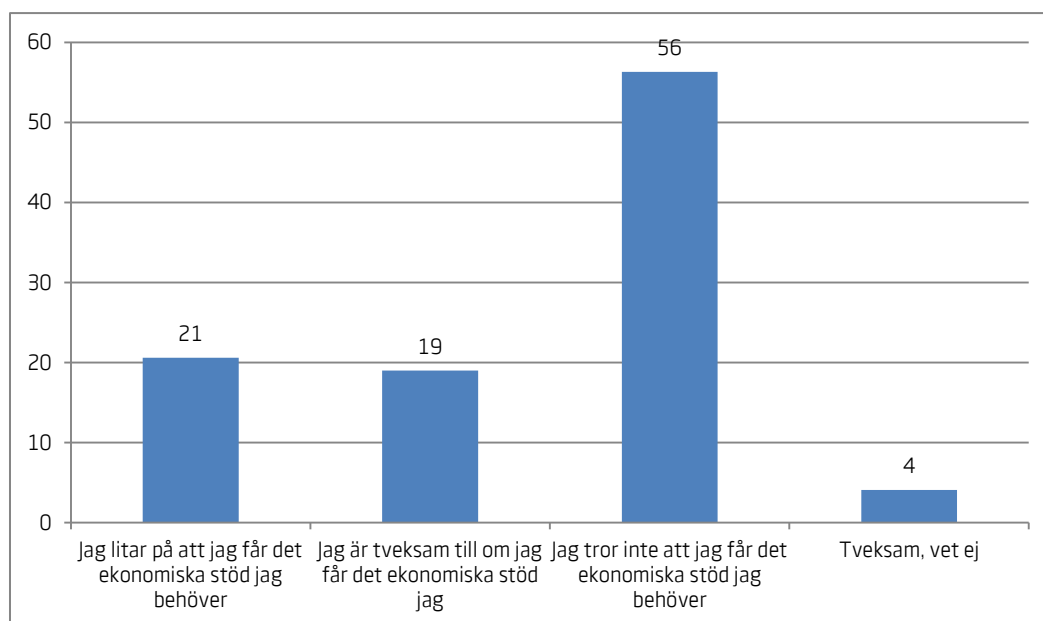
Det har tagits flera steg för att förbättra trygghetssystemen för företagare. Bland annat har nya företagare getts möjligheten att behålla sin sjukpenninggrundande inkomst från sin tidigare anställning under en övergångsperiod. Företagare med enskild firma har också fått möjligheten att välja vilken karenperiod som passar dem.

Frågan är därför om företagarna nu har tilltro till trygghetssystemet. I nästa avsnitt redovisas resultaten från en undersökning av 1 000 företagare.

Företagarnas tilltro till trygghetssystemen

I ett första steg tillfrågades företagarna om deras generella tilltro till socialförsäkringsskyddet vid föräldraledighet, sjukdom och arbetslöshet. Resultaten visar att företagarna upplever att de inte har en tillräckligt stor trygghet. Över hälften av de svarande trodde inte att de skulle få tillräcklig ekonomisk kompensation av trygghetssystemen. Ytterligare knappt 20 procent var tveksamma till om kompensationen skulle räcka.

Figur 1 Tror du att du som företagare skulle få tillräcklig kompensation vid t ex föräldraledighet, sjukdom eller arbetslöshet?

Källa: Sifo Kantar

I nästa steg har företagarna tillfrågats om den ekonomiska tryggheten vid var och en av dessa situationer. Frågorna har utformats på samma sätt som en undersökning som genomfördes av Försäkringskassan⁵. Detta för att kunna jämföra företagarnas svar med anställdas. Här ska företagarna bedöma på en femgradig skala hur de skulle klara varje situation, till exempel arbetslöshet. I detta sammanhang betyder 1 "jag litar inte alls på att få det ekonomiska stöd jag behöver" och 5 har innebörden "jag litar helt på att få det ekonomiska stöd jag behöver". I våra jämförelser med anställda har vi summerat andelen av de svarande som angett 1 eller 2 till en grupp som inte litar på att de får tillräcklig kompensation.

³ Se SOU 2008:89 "Trygghetssystem för företagare"

⁴ Finanspolitiska rådet, Inkomstfördelningen bland pensionärer, 2012/5.

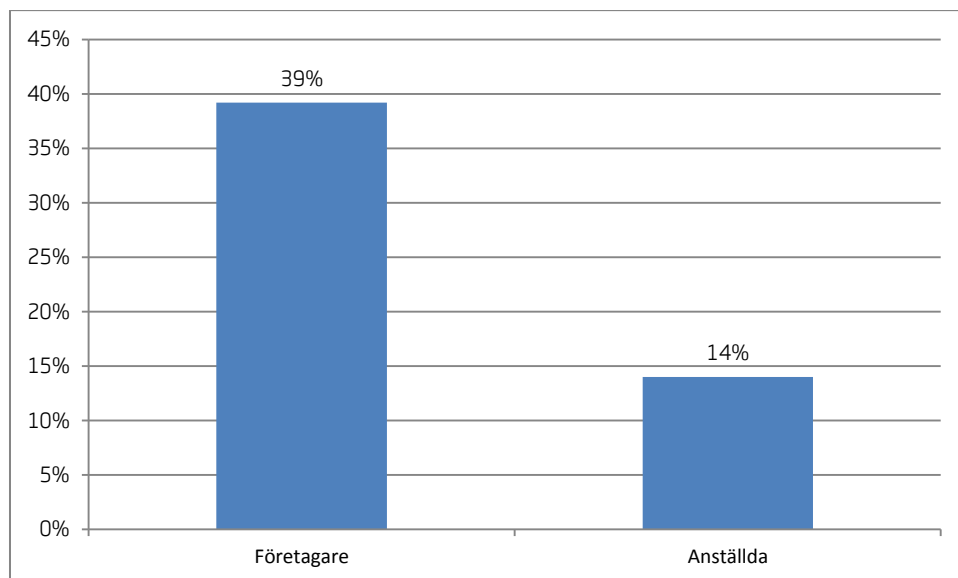
⁵ Socialförsäkringsrapport 2015:12 "Människors tillit till våra ekonomiska trygghetssystem".

Trygghet vid föräldraskap

Under föräldraledigheten kan företagare precis som anställda få ut knappt 80 procent av den lön de tagit ut från företaget. Ändå har det visat sig att företagare använder föräldraförsäkringen i betydligt lägre utsträckning än anställda. Kartläggningen i SOU 2008:89 visade att anställda fick tillbaka 88 procent av de avgifter som betalades in för dem via arbetsgivaravgifterna till föräldraförsäkringen. För företagare var motsvarande andel 49 procent.

Huvudorsaken till skillnaderna är att företagares frånvaro från arbetet ofta är betydligt mer kostsam. En långvarig frånvaro från företaget kan leda till att kunder förloras. Därför väljer företagare ofta ta ut en kortare föräldraledighet. Tidigare fanns det större möjligheter för föräldrar att överlåta sina dagar till den andre föräldern, vilket i vissa fall kunde vara en lösning om den ene föräldern var företagare och den andre anställd. Denna möjlighet har blivit allt mindre genom att föräldraförsäkringen individualiserats. Vår undersökning visar också att företagarna har betydligt lägre förtroende än anställda för det ekonomiska stödet vid föräldraskap. Nära 40 procent av företagarna litar inte på att få det ekonomiska stöd de behöver. Motsvarande andel bland anställda är 14 procent.

Figur 2 Andel som inte litar på att de får det ekonomiska stöd de behöver om de blir föräldrar.

Källa: Sifo Kantar

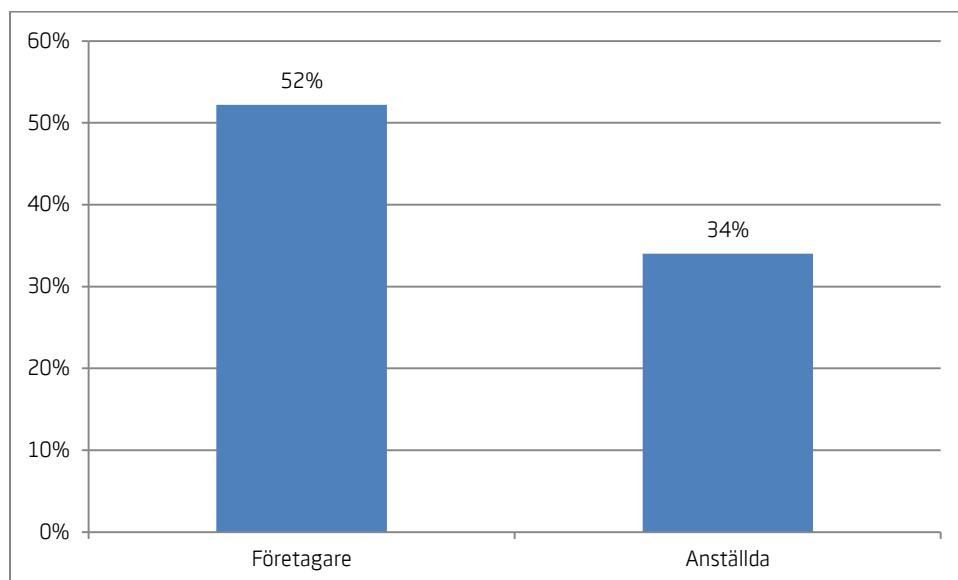
Trygghet när företagarna eller deras barn blir sjuka

Det är inte bara längre frånvaro, exempelvis föräldraledighet, som kan vara kostsammare för företagare än för anställda. Även kortare frånvaro vid egen sjukdom eller vid vård av barn kan få långsiktiga konsekvenser. Det kan innebära att leveranstider inte hålls och kontrakt bryts. Det kan i sin tur leda till skadeståndskrav och förlorade kunder. Det innebär att en sjukpenning som ska motsvara upp till 80 procent av lönen långt ifrån täcker de kostnader och det intäktsbortfall som frånvaron ger upphov till. Företagare tar sig därför ofta till arbetet även när de är sjuka eller tar med sina sjuka barn till jobbet.

Det finns vissa möjligheter att överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning för vård av barn på någon annan. Men den lösningen bygger på att den personen är hemma från sitt ordinarie arbete. Det går alltså inte att använda försäkringen för att anlita någon som tar hand om barnen när de är sjuka.

Företagarnas begränsade möjligheter att vara frånvarande gör att de heller inte använder sjukförsäkringen i samma utsträckning som de anställda.⁶ Vår undersökning visar att över hälften av företagarna inte litar på att det ekonomiska stöd de får om de blir sjuka eller om deras barn blir sjuka är tillräckligt. Bland anställda är motsvarande andel 34 procent.

Figur 3 Andel som inte litar på att de får det ekonomiska stöd de behöver om de eller deras barn blir sjuka

Källa: Sifo Kantar

Trygghet vid arbetslöshet

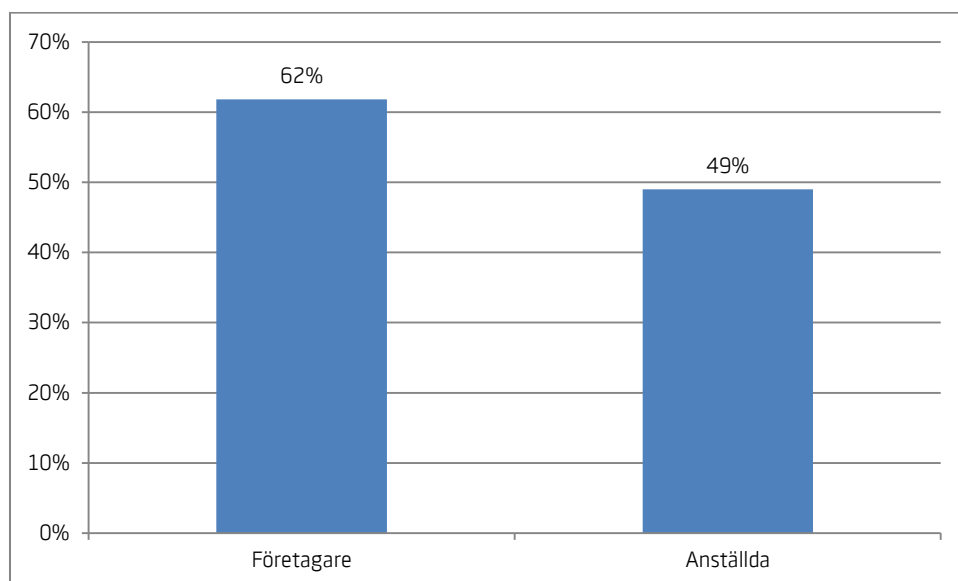
Det finns speciella regler för företagare i arbetslöshetsförsäkringen. Företagare kan till exempel inte vara arbetslösa på deltid. För att räknas som arbetslös krävs också att företagaren tydligt visar att företaget är nedlagt eller vilande.

Det har också visat sig att många företagare får ut en låg dagpenning när de väl blir arbetslösa. Orsaken till det är att företagarens egen lön ofta är det första som dras ned när lönsamheten viker. Det innebär att det är relativt vanligt att arbetslöshetsperioder för företagare ofta föregås av ett lågt löneuttag under flera år. Därmed blir ersättningen från a-kassan låg. Vidare är det också vanligt att företagare inte går med i en a-kassa och därmed får de inte rätt till den inkomstrelaterade ersättningen.

Arbetslöshetsförsäkringen är därför den socialförsäkring som företagarna använder i lägst utsträckning. I den kartläggning som gjordes i SOU 2008:89 visade det sig att anställdas ersättning från arbetslöshetsförsäkringen motsvarade 46 procent av deras inbetalningar. För företagare var denna andel endast 15 procent. Vår undersökning visar också att arbetslöshetsförsäkringen är den socialförsäkring som företagarna har lägst tillit för. Över 60 procent av företagarna tror inte att de får tillräcklig ersättning vid arbetslöshet.

⁶ Se SOU 2008:89 "Trygghetssystem för företagare"

Figur 4 Andel som inte litar på att de får det ekonomiska stöd de behöver om de blir arbetslösa

Källa: Sifo Kantar

Sammanfattande slutsatser

Genomgången i tidigare avsnitt visar att svenska företagare har ett lågt förtroende för det allmänna trygghetssystemet. Över hälften litar inte på att de får det ekonomiska stöd de behöver om de blir föräldrar, om de själva eller deras barn blir sjuka eller om de blir arbetslösa. Resultaten av vår undersökning visar att oavsett om vi studerar föräldraskap, sjukdom eller arbetslöshet har anställda ett betydligt högre förtroende för trygghetssystemen. Detta är allvarligt eftersom det påverkar viljan att starta företag. Färre kommer att vara villiga att lämna anställningar för att förverkliga affärsidéer om trygghetssystemet för företagare upplevs som bristfälligt.

Företagarna kan själva ta vissa steg för att förbättra sin egen trygghet. Till exempel är det många företagare som inte är med i en a-kassa, vilket medför att de inte kan få någon inkomstrelaterad ersättning vid arbetslöshet. En orsak är att företagarna är osäkra på om de verkligen kommer att få någon ersättning vid arbetslöshet. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att arbetslöshetsförsäkringen till största delen finansieras via arbetsgivar-/egenavgifter. Det innebär att företagarna betalar för försäkringen oavsett om de väljer att gå med i en a-kassa eller inte. Därför är det i de flesta fall inte någon bra idé att spara in på de dryga 100 kronor per månad som medlemskapet i en a-kassa kostar.

Vidare finns det anledning för många företagare att se över sitt löneuttag. En del företagare med aktiebolag väljer att hålla ned sina löneuttag och istället ta ut mer i utdelning från företaget för att hålla ned beskattningen. Detta medför att ersättningen från socialförsäkringarna minskar. För att få ut full a-kassa krävs ett löneuttag på cirka 25 000 kronor i månaden. Taket i sjuk- och föräldraförsäkringen infinner sig vid ett löneuttag på cirka 30 000 respektive 38 000 kronor i månaden. För att få maximal avsättning till den allmänna pensionen behöver lönen uppgå till strax över 40 000 kronor per månad.

Samtidigt finns det andra orsaker än låga löneuttag till att företagarna inte litar på trygghetssystemen. Det framkommer bland annat av kartläggningar av hur mycket företagare får tillbaka av försäkringarna i jämförelse med vad de betalat in via sina arbetsgivar-/egenavgifter. Anställda använder föräldra-, sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen i betydligt högre grad än företagare. Huvudorsaken till det är att frånvaro kan vara betydligt mer kostsamt för företagare. Förutom de inkomster som skulle skapats under

frånvaroperioden kan verksamheten skadas långsiktigt. Kunder kan förloras om leveranser inte görs i tid. Det gör att företagare tar kortare föräldraledighet, har högre sjuknärvaro och tar med sina sjuka barn till jobbet.

Företagare kan också vidta ta vissa åtgärder för att minska konsekvenserna av sin eventuella frånvaro. Ett sätt är att teckna en sjukvårdsförsäkring för att försäkra sig om snabbare behandling och på det sätt korta ned frånvarotiden. Ett annat är att försäkra sig om att det finns någon annan som kan ta över driften av företaget om företagaren är tvingad att vara borta.

Samtidigt finns det all anledning att från politiskt håll göra en ny översyn av trygghetssystemen för företagare. Socialförsäkringarna är anpassade för anställda med jämna inkomster och med möjlighet att vara borta från sitt arbete. Det är heller inte rimligt att företagarna ska betala fullt ut för trygghetslösningar som de har begränsade möjligheter att använda. Det finns flera möjliga vägar att gå. En är att bryta ut företagarna ur dagens trygghetssystem och låta dem själva hitta sina egna trygghetslösningar. En annan är att ge företagarna större möjligheter att använda den ersättning de har rätt till på ett friare sätt. Det kan till exempel gälla att finansiera någon som tar hand om barnen när de är sjuka. Vilka lösningar som är bäst bör utredas noggrant och förutsättningslöst. Det låga förtroende för trygghetssystemen som dagens företagare uppvisar riskerar att avskräcka potentiella entreprenörer.